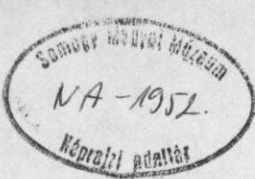

--	--	--	--

GIKÉFTŐ: SAMUTIBOR	
GIKÉFTŐS IDEJE:	
TART: PUSZTAKOVÁCSI LAKODALOM	
FÖLDRAJZI MUTATÓ: PUSZTAKOVÁCSI	
SZÉAKMUTATÓ: XIX - X	
LECTARÓZÁS	

13 lap, 1 db foto, 1 db kizetka,
1 db díszeseblenoló, 1 db kokre'ta

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

SAMU TIBOR: PUSZTAKOVÁCSI LAKODALOM

Szülőfalum, Pusztakovácsi alig 1000 lelket számláló kis község Somogy megye közepén. Családom több generáció óta él itt. Már kisgyerek koromban szívesen hallgattam nagyapám történeteit a régmultról. A magas szikár, egész életét keményen végig dolgozó parasztember szeme esténként megtelt tűzzel, amikor felidézte ifjúéveit. Az emlékekben még az emberfeletti munka is megszépült, ha a fiatalság élni akarása hatja át. Természetesen a családdal kapcsolatos eseményeket hallgattam a legszívesebben. Mint kisgyerek újra és újra kértem, hogy nagyapám élete legszebb eseményét, nagyanyámmal való megismerkedését és házasságát mesélje el nekem. Ösztönösen megéreztem, hogy a Bogyay-uradalomban szolgáló cselédember számára ez a pár hónapnyi "felhőtlen" boldogság adja az erőt a későbbi küzdelmes évekhez. Most már felnőttként sok mindent olvasva és megélve lettem újból kíváncsi a régi történetekre. Pusztakovácsi az 1930-as években cselédfalú. Hogyan élhettek ekkor itt a fiatalok? Milyen szokások szabályozták két fiatal megismerkedését, kapcsolatát? Milyen irratlan törvénynek kellett megfelelnie a lakodalomnak? Ezekre a kérdésekre próbáltam választ adni a pályázatomban.

A XX. század első felében a legények és leányok lakodalomban, kocsmai multságokban, bálokban (aratóbál, napszámosbál) ismerkedhettek egymással. Az én nagyapám és nagyanyám a következő módon ismerkedtek meg. Nagyapám szénát akart vásárolni

és a szomszéd faluban Somogyfajszon talált is. Pontosan nagyanyámék házánál. Így kezdődött az ismeretségük, ugyanis ők már az első találkozásuk alkalmával érezték, hogy ezzel korántsem ért véget a dolog. A következő alkalom úgy esett, hogy nagyanyám az utcán sepegt, nagyapám pedig arra kerékpározott. Pár szó esett köztük, de nem sok, mivel akkoriban nem volt szabad a legénynek és a leánynak kettesben beszélgetnie. Nagyapám megkérdezte nagyanyámat, hogy meglátogathatja-e őt. A lány engedélye nélkül ugyanis nem lehetett a legénynek a lányos házhoz belépnie. Mindez 1938-ban történt. Nagyapám bátyja 1941. februárjában a niklai bucsún ismerkedett meg a jövőbelijével. A legényt és a leányt úgy mutatták be egymásnak a barátok. A lány beleegyezett abba, hogy a legény a következő hétvégén felkeresse. Mindez meg is történt a vasárnapi napon. A legény az első alkalommal általában a barátjával ment a lányos házhoz. Egy ilyen este úgy zajlott le, hogy a legény elbeszélgetett a szülőkkel, de ez nem nyúlhatott a késő éjszakába. Kilenc óra után ugyanis már nem illett zavarni a háziakat. A vendéget(eket) illendően kikisérték, de a leány nem kísérhette az utcáig, ő csak a lakásajtóig mehetett. A többi találkozás, további ismerkedés munka közben a szántóföldön, vagy lakodalmakban és bálokban folytatódott. Attól függően, milyen szülei voltak a leánynak és elengedték-e a mulatságokba. (Ugyanis nem mehettek együtt a bálba.) A leányt mindig az édesanyja kísérte a

kocsmába vagy csárdába. Ott sem lehettek azonban együtt, csak a tánc erejéig. Utána a leány rögtön visszament az édesanyjához. Majd a legény megint felkérhette táncolni a leányt az anyja engedélyével. Ha a legény meghívta valamilyen italra, a táncteremben várt rá míg vissza nem jött, ugyanis fehérnép nem tehetette be a lábát az ivóba. A leányok nagy többsége azonban nem itta meg az italt, hanem édesanyjának vitte és általában ő fogyasztotta el. Ügyesebb legény több pohárral is fordult, hogy a kissé "kapatos" mama ne mindig lássa, hogy merre jár a leánya.

A bál általában hajnalig tartott, de a leányok éjfélre mind eltűntek. Éjfél után már csak a mulatósabb legények maradtak. A fiatalember, ha a választott leány édesanyja megengette, elkísérhette egy darabon őket, de sohasem a házukig, mert az nem volt illendő. Egy bizonyos távolság megtétele után az anya megköszönte a legénynek, hogy elkísérte őket és ezután elváltak. Nagyon kellett ugyanis vigyázni az erkölcsre, mert a falu vénasszonyai hamar kipletykálták azt a leányt, aki nem vigyázott az illendőségre. A falusi leányoknak mégis volt kis lehetőségük arra, hogy kijátszák a szigorú erkölcsöket: kettesben maradhassanak. Ilyen volt, ha vasárnap délután elmentek litániára. A szertartás alatt és utána lehetett egy kicsit beszélgetni közös dolgaikról. Arra azonban vigyáztak, hogy mindig a többi leánnyal együtt érjenek haza. Mennyire vették szigorúan az erkölcsöt? Egy példa a falumból: A leány és a legény négy éven keresztül

úgy tartották a kapcsolatot egymással, hogy senki nem tudott róla. A szigorú erkölcsi normákon csak úgy lehetett lazítani, ha a párok eljegyezték egymást; ez a következő módon történt. A legény elment a lányos házhoz és bejelentette, hogy el akarja jegyezni a leányukat. Természetesen ehhez szükség volt a szülők egyetértésére is, ami azt jelentette, hogy nincs semmi kifogásuk a legény személye ellen. A gyűrűket mindig a legény fizette, amit a leánnyal kettesben vásároltak meg, ez volt az első hosszabb útjuk kíséret nélkül. Kísérőgyűrűt attól függően vettek, hogy milyen módos volt a legény. A sorsuk ezek után lényegesen változott, a leány kikisérhette a kapuig a vőlegényét és ott kettesben beszélgethettek is. Majd elmehettek sétálni természetesen nappal, vagy pedig vendégségbe, rokonlátogatóba is. A jegyesség időtartama legalább 3 hétig tartott. Ez után iratkoztak be a jegyzőségen és a templomban. A templomban három vasárnapon keresztül hirdették ki őket a misén és csak utána lehetett a lakodalmat megtartani. A lakodalmat megelőző héten a szülők és a jegyespár elmentek bevásárolni, ekkor beszélték meg a részleteket és vásárolták meg a lakodalomhoz szükséges dolgokat. A menyasszonyi ruhát teljes egészében a vőlegény fizette, ami állt: alsónemű, alsószoknyák, menyasszonyi ruha, fehér berliner, fejdísz, fátyol, selyemharisnya és egy pár cipő. Lakodalmat külön tartottak a legényes és a lányos háznál is. A templomi esküvő költségeit a násznagyok fizették. Lakodalmat csak akkor lehetett tartani,

amikor a keresztény vallás ezt megengedte. Advent (4 héttel karácsony előtt kezdődik és karácsonyig tart) idején nem lehetett lakodalom. Karácsonytól kezdve Nagyböjt első vasárnapjáig lehetett tartani. Ettől kezdve Húsvétig nem lehetett, majd Húsvétól Adventig megint lehetett tartani esküvőt. A nyári időszak a betakarítások miatt kiesett, így a lakodalmak ősszel és télen gyakoribbak voltak. Ha jó idő volt sátras lakodalmat tartottak, ha nem, akkor pedig a házban tartották a mulatságot. Az esküvőket és a vele járó lakodalmat vasárnapi napon tartották meg. A lakodalomra való készülődés 3-4 nappal korábban kezdődött. A szakácsnők vagy másnéven gazdaasszonyok a közeli rokonságból és a szomszédokból verbuválódtak össze. Ők hozták magukkal a sütés-főzéshez szükséges dolgokat (liszt, cukor, tojás, vaj, stb.) és természetesen evőeszközzel és tányérokkal is kísérelték a háziakat. Első nap a szárazsüteményeket sütötték és a levestésztát gyúrták. Majd a kugli (kuglóf) sütés, baromfi pucolás vagy ha volt disznóvágás, akkor az következett. Az ételmiszert a pincébe vagy a kamrába vitték. A sütést, főzést utolsó nap reggelén fejezték be.

Délelőttre összegyűlt a násznép és a vendégsereg. Az első vőfély, aki a vőlegény legjobb barátja volt, párba állította a vőfélyeket és a koszorúsleányokat. Mindez úgy történt, hogy felolvasta a neveket. A vőfély egy csokrot nyúj-

tott át a párjának, ő pedig ezt egy bokkrétával és egy dísz-
zsebkendővel viszonzta. Az első vőfély ezek után elbúcsúz-
tatta a menyasszonyt a szüleitől, majd elindult a menet a
Községházára. Elöl az elsővőfély a menyasszonnyal, közvet-
lenül mögöttük a vőlegény az első koszorúslánnyal. Ha túl
messze volt a Községháza, lovaskocsival és hintóval mentek
ugyanebben a felállásban. A zenészek persze mindig követték
őket a ~~menet~~végén, trombitaszóval, többféle lakodalmas nótát
fújva. Egyet idézek is ezek közül:

"Barna kislány jól meggondold magadat
Hová teszed le a leányi sorodat
Pusztakovácsi nagyoltárhoz sejt ha leteszed
Onnan többet soha föl nem veheted!"

A menet indulása előtt minden vőfélylegény kapott egy-egy
literes vagy pintes üveg bort. A kapuban álló bábéskodókat
kinálgatták vele az esküvőre menet. A menet így haladt a
Községházáig. Ott a vőlegény és a menyasszony ment csak be
a két tanúval, akiket násznagyoknak hívtak. A főjegyző vagy
a segédjegyző adta össze őket. A násznép a szertartás alatt
kint várakozott. A násznagyok csak férfiak lehettek, ezek
általában a vőlegény és a menyasszony bérmakeresztapja vol-
tak. A szertartás nagyon egyszerűen és rövid ideig zajlott.
Az új párt, ahogy kilépett a házból mindenki megéljenezte,

majd egy-egy puszi kiséretében sok boldogságot kívántak mindegyiküknek. A menet ezek után újra felállt, innen azonban már a vőlegény vezette a menyasszonyt a templomba. Ha az esküvő vasárnap volt, mindig úgy volt időzítve, hogy a misére odaérjenek. Végighallgatták az egész misét állva. Itt már a násznép is bement a templomba és ezek után következett az esküvő. A templomi esküvő lényegesen nagyobb pompával járt mint az un. polgári esküvő. Meglepő, hogy a szülők nem vettek részt az esküvőn, ők otthon készítették elő a lakodalmi mulatságot. Az esküvő végeztével a menet zeneszóval a lányos házhoz ment.

Itt már várták őket a finom ebéddel. Amíg a tálalás tartott, addig a zenészek húzták a talpalávalót. A násznép, a vőfélyek és a koszorúslányok pedig ropták a táncot. Ez idő alatt jó pár báméskodó gyerek verődött össze a ház előtt. A szakácsnők megkinálták őket süteménnyel és kuglóffal. A gyerekeket tátogatóknak hívták. Először a zenészek és az elsővőfély ettek, utána következett a vendégsereg. Az elsővőfély minden fogás előtt köszöntőt mondott. A zenészek pedig egész ebéd alatt muzsikáltak. Ebéd után egész estig tartott a mulatozás, tánc, vidámság. Szürkületkor a násznép felkerekedett az ifjú párral együtt és víg zeneszóval elindultak a legényes házhoz. Megérkezésükkor az elsővőfély illendően bebocsátást kért a násznépnek és így vonultak be a vőlegény szüleinek a házába. Itt folyt tovább a tánc és az ismerkedés.

Az elsővőfély a zenészekkel együtt megvacsorázott, mert nekik ezután már nem jutott idejük semmire. Közben mindenki elfoglalta a saját helyét az asztaloknál, az ülésrendet betartva. A nagy asztalnál balról jobbra ült a vőlegény és a menyasszony. A menyasszony mellett az első koszorúslány, mellette az egyik násznagy ült, a másik násznagy pedig a vőlegény mellett. Az elsővőfélyről már eddig is sok szó esett, nem véletlenül, ugyanis rajta állt vagy bukott az egész lakodalom. Az ő szava ezen az estén „parancs” volt. A vacsora előtt bejött és „Halljunk szót, Uraim!” felkiáltással mindenkit csendre intett, majd így folytatta:

„Kedves vendégeink üljenek csak csendben, ott kinn a konyhába) mindent körülnéztem, láttam azt is, hogy készen az étel, fel is hordjuk szépen, tudom, hogy egyesek nem ettek e héten”

Felszólalását hangos éljennel fejezte be, mire a többi vőfély is visszaéljenezett. A menü a húslevessel kezdődött. Az elmaradhatatlan köszöntő itt sem hiányzott.

„Halljunk szót uraim! Ez a leves olyan forró, mint a tűz, az utánam jövő szakácsnő egy se szűz. Szerencsére, hogy ilyen figyelmes lettem, a szakácsné hadat kissé megsürgettem. Eddig csak egymásnak adták a tanácsot, ezért égették meg a ~~an~~ kalácsot. De a jó húslevest megmentettem még is, a tavalyi magkakast kopasztottam én is. Sebtiben elvágtuk 100 tyúk nyakát, adagoltunk hozzá petrezselymet, hagymát, sáf-

rányt, tojásmetéltet, ki ebből eszik 100 évig is élhet.
Éljen!"

Az első tálat mindig az elsővőfély vitt~~a~~, amely az új pár asztalára került. A többi tálat a gazdaasszonyok vitték. Az első koszorúslány minden köszöntő után megkínálta az elsővőfélyt egy pohár borral. Egy tréfás kedvű vőfély ezt így köszönte meg az egyik lakodalomban.

"Köszönöm galambom a pohár borodat,

Esztendő ilyenkor járjuk el a lakodalmadat!"

A vőlegénynek és a menyasszonynak mindig az első koszorúslány merített az ételből, a vőfélyeknek pedig a koszorúslányok. A leves után következett a rizspörkölt, a lakodalmi ételek elmaradhatatlan fogása a következő szavakkal:

"Halljunk szót uraim! Jó volt a magyarnak szabadlábra állni, nem kell rizskásáért Egyiptomba járni. Termelünk magyar rizst Duna-Tisza táján, ellenségeinknek ez is csak hadfájjon. A tyúkok, kakasok mind mellettünk lesznek, aprólékjaikból jó időeket esznek. Paprikáspörköltnek izletes a leve, könnyű kitalálni, rizspörkölt a neve. Éljen!"

Rögtön ezután szedték a kásapénzt, ez a következőképpen zajlott le. Bejött az elsővőfély és egy ~~szakács~~szakácsnő fehér abroszba burkolózva, kezében egy tésztafedővel. Az elsővőfély a következő mondókát szavalta el:

"Halljunk szót Uraim! Ott kinn a konyhában szörnyű nagy baj történt vele, ez a szerencsétlen a kását keverte. Szeleburdi társa meglökte, elesett, a forró kásától a kezén nagy seb esett. Az orvoshoz kellene vinni, de nincsen rávaló, mindenki hallja, hogy ez mire való. Azért jár itt körül pénzt szedni énvelem, hogy orvosságot vegyünk égési sebére. Aki meg nem szánja, a fejét bemeszelem. Éljen!"

Igy járták végig az asztalnál ülőket, és aki nem tett aprópénzt a téasztaszedőbe, annak az elsővőfély megsimította a fejét a kezében lévő meszelővel. A menő pecsenyével folytatódott.

"Halljunk szót Uraim! Ki-ki köszörülje most a kését, pecsenyét hoztam mégpedig sokfélét. Behoztam a kakast és vele a jércét, hogyan jutottam hozzá, rögtön elmesélem. Szaladt a jérce, a kakas utána, én sem voltam rest, szaladtam utána. Szerencsésen megfogtam mind a kettőt. Megpucoltuk, tepsibe raktuk, szép pirosra sütöttük és végre ide került. Mivel kik pecsenyét ettek sokáig éltek, őseink is ezért lettek olyan vének. Akik a pecsenyét mindenkor szerették, torkukat vörösborral öblögették. Éljen"!

A következő menő a rétes volt, ezt is az elsővőfély és a szakácsnők tálalták. "

"Halljunk szót Uraim! Finom turósrétest hoztam, melyre a konyhában sokat várakoztam. Jóízű, zamatos, felséges, ropogós,

nem baj, ha a cica miatta nyávogós. Noé apámmak is ez volt a legkedvesebb eledele, esküvője napján annyit evett bele, hogy megszakadt bele. Éljen!"

Utolsó fogásként a sütemény került terítékre. Az elsővőfély köszöntője itt sem hiányzott.

"Halljunk szót Uraim! Piskótát, puszedit ha eszünk, a méz cukorjától úgy megédesedünk, hogy az ivadékra nyomban rá gondolunk. Ettől, vőlegényünk boldog örömeire, kicsi menyasszonya ráborul keblére. Ettől álmodnak majd hosszú csőrű gólyát, hogy kicsi fiúknak készítsék a pólyát. ringat majd Janikát, Katikát, lesz aki csucsorgat papának pálinkát. Van a névjegyzékbe¹ elég név nagy sorban, csak hiány ne legyen még²ben és cukorban. Éljen!"

A vacsora után következett a „dusolás”. Ehhez nem is fűzök magyarázatot, hisz kiderül minden az elsővőfély mondókájából.

"Halljunk szót Uraim! Víg mulatásunk alatt egy kis baj is akadt, a primás hegedűjéről minden húr leszakadt, a bőgős hegedűje repedt mint a tepsi, a tangós füle a taktust elveszti, hogy víg mulatásunknak vége ne szakadjon, a banda részére mindenki pénzt adjon, amennyit jó kedve felér, elhúzza a nótáját érte cserébe. Éljen!"

A vőfélyek elhúzták a zenészekkel a koszorúslányuk nótáját. Az elsővőfély kísérte a zenészeket és minden vendéget megkinált egy pohárka borral. A gazdaasszonyok sem ültek

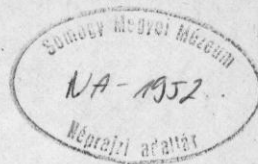
azonban a kásapénzen. Bejöttek ők is és a kásapénzen mindegyikük elhúzatta a nótáját. A „dusolás” végeztével az első vőfély táncolt egyet a menyasszonnyal és az első koszorúslánnyal. Mindegyiküket az asztalon keresztül segítette ki. Ez jelentette az igazi mulatás kezdetét.

Közben a hangulatot csak emelte a sok tréfa, viccelődés. Egy ilyen sikerült begyűjtenem. Egy tréfás kedvű vőfély ellopta a menyasszony cipőjét és a vőlegénnyel kerestették meg.

Gyorsan telt az idő és éjfélkor elkezdődött az est fénypontja, a menyasszony táncoltatás. Előtte azonban a vőlegény és a menyasszony is átöltözött. Az első vőfély itt a következőket mondta:

"Halljunk szót Uraim! Ime itt áll előttem az ékes menyasszony, hogy menyecske fejjel először táncoljon. Táncoljon vele mindenki egy kurtát, csak le ne tiporják a cipője sarkát. Gondoljanak arra, hogy drágáért varrták, ezért tömje meg mindenki százassal a markát. Enyém az első, a többi még ráér, húzd rá cigány az új házaspárért. Éljen!"

Ezt másképp úgy mondták, hogy bekötötték a menyasszony fejét. Miközben a tánc folyt, a vőlegény ott állt mellettük, egyik kezében három szál égő gyertyát tartva, a másik kezében egy tányért, amibe a pénzt rakták. Táncoltatás közben az első

vőfély mindig bekiabált: "Eladó az újasszony!". Ha elfogytak a táncoltatók, vagy a vőlegény megunt a dolgot, elfújta a gyertyát, a pénzt, az új asszony ölébe öntötte, felkapta és kirohant vele. A tánc és mulatozás azonban ezután sem ért véget, sőt a játék sem maradt ki a lakodalomból, ilyen volt a "bolhaszékezés". Egy vőfély vagy koszorúslány leült a székre -, ezt bolhaszéknek nevezték - bekötött szemmel, kezében tartva egy ruhadarabot. Őt "pozsovicznak" hívták, akit megtudott ütni a ruhával az ült a helyére egy puszi ellenében. A nőta, kacagás, mulatozás egészen hajnalig tartott, ekkor már kezdtek szállingózni hazafelé a vendégek. A mulatósabb legények egészen az utcáig kísértették magukat a zenészekkel. Mire virradt, már az egész vendégsereg elbucsuzott az ifjú pártól. Mindannyian nyugovóra tértek, hogy kipihenjék ezt az éjszakát. Ezzel elkezdődött az ifjú pár közös élete.

Melléklet: 2 db fénykép

1 db hangkazetta

1 db díszszsebkendő

1 db bokréta

Samu Tibor

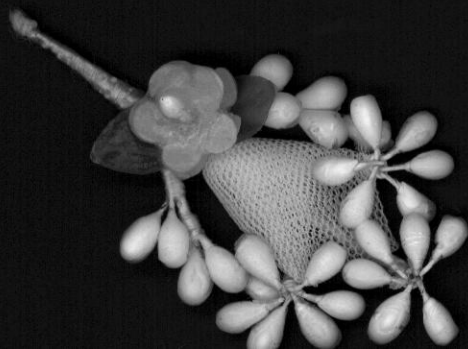
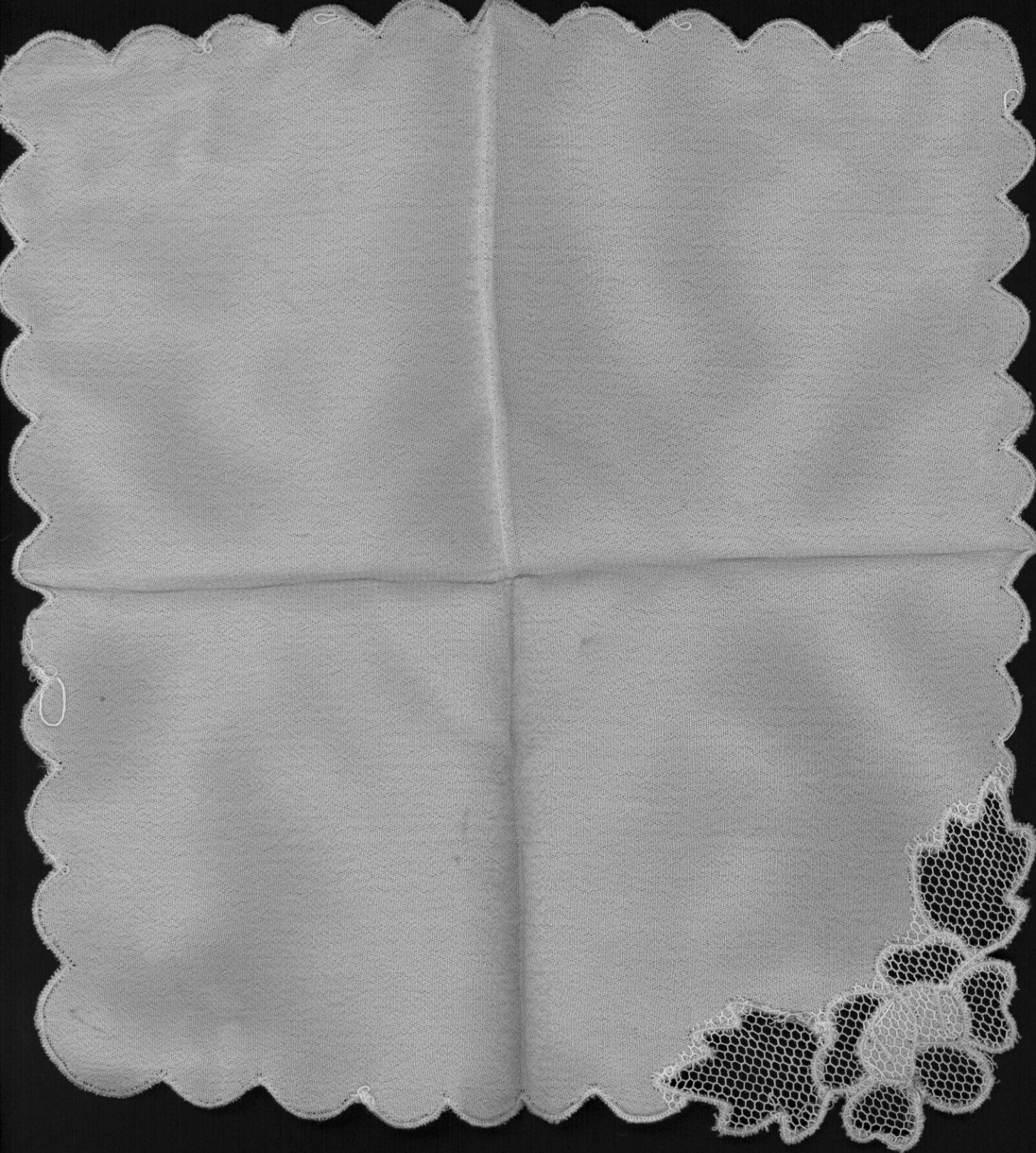
Pusztakovácsi, Fő u. 193.

8707

főiskolai hallgató

SIDE

NA-1952

Neprazni adallat

Bias-Free EQ-120 μ s NOISE REDUCTION

Agfa